

VIDÉKFEJLESZTÉS

Vitaanyag

BUDAY-SÁNTHA ATTILA

Húsz év telt el a rendszerváltás óta, ami több, mint a két világháború közötti időszak. Ez alatt az egész vidék jelentősen polarizálódott és gazdasági és szociális téren egyaránt túlsúlyba kerültek a negatív folyamatok. Határozott fejlődés jelei csak a városi gazdaságba integrálódó (főleg szuburbánus) térségekben figyelhetők meg, míg a vidék nagy része az agrárgazdasággal együtt nem tudott új fejlődési pályára állni. A felhasznált fejlesztési források gazdasági hatása nem látható, legfeljebb részben az infrastruktúra hiányosságait pótolták, illetve a települések közterületének és középületeinek állapotát javították. Különösen nehéz helyzetben vannak a saját bevétellel nem rendelkező települések önkormányzatai.

A fejlesztés minden területén kulcskérdés a koncentráció és együttműködés, ami egyben a résztvevők önkorlátozását is jelenti. Egyaránt hiba a koncentráció minden áron való kikényszerítése és a koncentrációs folyamatok gátlása.

1) A vidék helyzete

A helyzetet meghatározza:

– Történelmi örökség – agrártermelésből megélni kívánó népességtöbbség.

Ok: a városi és ipari fejlődés megkésetttségéből és jellegeből adódik. (Túlzottan nehézipari jellegű, és városokra illetve nyersanyagforrásokra koncentrálódott.)

– Rendszerváltás hatása

A mezőgazdasági nagyüzemek, valamint a hiánygazdaság viszonyai között létrejött vidéki ipar felszámolásával megszűnt a vidék gazdasági bázisa és a nagyüzemek felszámolásával az a gazdasági háttérrel rendelkező szervező erő (amit a nagyüzemekben koncentrálódott értelmiség jelentett), amely a helyi viszonyoknak megfelelő fejlesztéseket végre tudta volna hajtani.

– Alacsony hatékonyságú fejlesztések (településeken és az agrárgazdaságban egyaránt).

– Földbérleti rendszerrel a vidéki jövedelem kiszivattyúzása.

Következmény: – súlyos munkahely hiány

– alulfoglalkoztatottság – munkanélküliség

– jövedelem hiány

– képzetesebbek, fiatalok elköltöznek – elöregedés

– önszerveződés hiánya

– kiszolgáltatottság

- közbiztonság hiánya
- jövőkép hiánya.

2) Milyen vidéket akarunk?

- Röviden: élhető munkás (legyen munkahely) a természeti és kulturális értékek őrzője önérdék-érvényesítő.
- A korszerű vidék jellemzői:
  - Biztos a gazdasági bázisa.
  - Helyi, elkötelezett értelmiséggel rendelkezik.
  - A lakosság magáénak érzi, ismeri és óvja a helyi természeti, építészeti és kultúrtörténeti értékeit.
  - A fejlesztéseknél a térségi szemlélet érvényesül és azt nagy fokú együttműködés támasztja alá.
  - A mindennapi élet jellemzője a nyugalom és a biztonság.
  - A társadalom elismeri a garantált minőséget előállító élelmiszertermelésnek, a kultúrtájnak és a természeti és néprajzi értékeknek a jelentőségét, és támogatást nyújt annak fejlesztéséhez, megőrzéséhez.
  - Az emberek a kor által elvárt színvonalú lakó- és települési környezetben élnek.
  - A helyi közösségek képesek az érdekeik megfogalmazására és annak közös érvényesítésére (önszerveződés).

3) Megoldás:

- Munkahelyteremtés (diverzifikáció támogatása);
- Mobilitás és információ szerzés infrastrukturális feltételeinek (vidéki úthálózat, közlekedés, internet) a megteremtése;
- Oktatás, képzés (rurális térségekre koncentráltó speciális felnőtt és ifjúsági képzés);
- Az állam határozottabb részvétele a fejlesztés és irányítás minden területén.

A vidékgazdaság lehet:

- Közvetlenül a városi gazdasághoz integrálódó (munkahely a város, lakhely a vidék)
- Helyi erőforrásokra támaszkodó
  - közvetett városi integráció (város, a városi népesség a piac pl. mezőgazdaság, építőanyag-termelés, vidéki turizmus, biomassza energiatermelés)
  - helyi igények (pl. falusi fűtőművek) kielégítése.

A kettő földrajzi helyzettől és adottságtól függő kombinációja jelentheti a megoldást.

Vidéki erőforrások: föld, felszíni és felszín alatti vizek, erdők, táj, ásványi kincsek.

- Föld – alacsony színvonalon hasznosított. Alacsonyak a hozamok, sok a nem hasznosított terület (kb. 1 millió ha). A mezőgazdaság egy extenzív irányú fejlődési pályára állt át.
- A mezőgazdaság és az erdőgazdaság a vidék legadekvátabb termelési ága – nem kerülhető meg.

Gond: a termelés alacsony hatékonysága.

- Ok:
- szétaprózott termelés, alacsony hatékonyságú fejlesztés (versenyképtelen méretű állattartó telepek, feldolgozók, túlgépesítés)
  - Növénytermesztés terményei elsődleges feldolgozásának a hiánya, az állattenyésztés leépítése, a kertészeti ágazat visszaszorulása, piaci előkészítés, biomassa energiatermelés hiánya.

Megoldás:

- a mezőgazdaságot versenyképes állapotba kell hozni. Ennek egyik feltétele a koncentráció (szövetkezés is). Jelenleg 2000 gazdasági társaság kezelésében van az állatállomány 70%-a és ők valósítják meg a biogáz, pellet stb. üzemeket is.
- Nagy ütemű erdőtelepítés – beleértve az energiaerdőket is.
- Többcélú víztározók létesítése (turizmus).

Munkahely teremtés:

- Versenyképes munkahelyek a mezőgazdaságban.
- Állattenyésztés fejlesztése, a kertészeti és mezőgazdasági termékek elsődleges feldolgozása.
- Biomassa energiatermelés – erdők (mézelő-, energiatermelő-), energia ültetvények (pl. energianád, energiafű stb.) létesítése; biobrikett előállítás.
- Helyi fűtőművek létesítése.
- Megfelelő adottság esetén turizmus (vidéki, bor-, horgász-, vadász stb.)
- Helyi nyersanyagforrások kiaknázása (tőzeg, agyag, homok, kavics, kő stb.)
- Helyi ipari és szolgáltató üzemek (?)
- A munkahelyeknek csak lassú helyi növelésére lehet számítani, átütő megoldásra nincs lehetőség.

Népesség mobilitása – Információ ellátása.

- Falusi összekötő, zsáktelepüléseket feltáró utak létesítése.
- Városi foglalkoztatáshoz, szolgáltatáshoz igazodó közlekedés.
- Városok fogadóképességének növelése (bérlakások).

Oktatás – képzés – vidéki értelmiség megteremtése az ingázó értelmiség helyett.

- Vidéki oktatási központok kialakítása, tanári szolgálati lakásokkal.
- Oktatási központok tanár-állománya megoldja az egyes települések, sport és kulturális irányítását.

- Többcélú faluház minden településen – öregek napközi otthona – fiatalok iskolán kívüli foglalkoztatása, felnőtt lakosság közösségi szervezése (dalkör, tánccsoport, sport stb.)
- Kistérségi fejlesztési és tanácsadási központok létesítése, fejlesztése szakértelmiséggel.
- A vidék szociális feszültségeinek enyhítése.

Megoldás: – Munkahelyteremtés

- Felnőtt szakképzés
- Fiatalok képzésének minden eszközzel való elősegítése
- Fokozott közbiztonság.

Szükségesnek tartjuk a vidéki települések önállóságának a megőrzését, de szükség van a kezdeményező készségük erősítésére is.

A vidékfejlesztés nehezen megoldható kérdése, hogy a helyi bevételekkel nem rendelkező kistépülések önkormányzatai nem rendelkeznek fejlesztési forrásokkal, sokszor még a szükséges önerő mértékéig sem.

1. TÁBLÁZAT

Aktív mezőgazdasági keresők száma és aránya

Év	Mezőgazdasági keresők száma és aránya		Nem mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya (%) a vidéki népességből*
	fő	%	
1790	6 000 000	85,0	5,0
1900	1 734 645	61,1	
1910	1 684 673	55,2	
1920	2 127 167	59,7	
1930	2 030 157	54,3	40,0
1941	2 165 130	51,6	
1949	2 197 458	53,8	
1960	1 830 034	38,4	
1970	1 231 157	24,7	54,5
1980	957 461	18,9	65,1
1990	863 300	18,0	
2000	251 700	6,5	88,0–90,0
2005	178 400	4,7	
2008	174 100	4,5	90,0–92,0

Megjegyzés:* becslés.

Forrás: Magyarország népessége és gazdasága. Múlt és jelen. KSH. (1996, 86, 88); KSH Évkönyvek (2006; 2009).

2. TÁBLÁZAT

A mezőgazdasági foglalkoztatottak csökkenési üteme 1950–2005

Év	Létszám (fő)	Létszám- csökkenés (%)	Csökkenés (fő/év)
1949–1960 (11 év)	367 424	53,8–38,4	33 402
1960–1970 (10 év)	598 887	38,4–24,7	59 888
1970–1990 (20 év)	367 857	24,7–18,0	18 393
1990–2000 (10 év)	611 600	18,0–6,5	61 160
2000–2008 (8 év)	77 600	6,5–4,5	9 700

Forrás: KSH adatok alapján a szerző összeállítása.

3. TÁBLÁZAT

*A magyar mezőgazdaság munkaidő felhasználása nemzetközi összehasonlításban
(1800 óra/fő éves munkaidőegységre átszámítva)*

Megnevezés	Éves munka- idő egység (1000 ÉME)	ÉME a magyar adat %-ában	Mezőgazdaság éves standard fedezeti hozzá- járulása (1000 euró)	Standard fedezeti hoz- zájárulás a magyar adat %-ában
Magyarország	403,4	100,0	2 032 630	100,0
Dánia	55,9	13,9	3 576 170	175,9
Belgium	65,6	16,3	3 374 550	166,0
Svédország	65,5	16,2	1 793 410	88,2
Csehország	137,3	34,0	1 623 670	79,9
Hollandia	165,1	40,9	8 537 800	420,0
Ausztria	163,3	40,5	2 767 090	136,1
Nagy-Britannia	339,1	84,1	9 399 990	462,5
Németország	609,3	151,0	18 328 630	901,7
Franciaország	804,6	199,5	28 258 350	1390,2

Forrás: EUROSTAT adatok alapján a szerző számításai.

4. TÁBLÁZAT
Standard fedezeti hozzájárulás az EU 27-ben

<i>1 gazda- ságra jutó EUME (€)</i>	<i>Ország</i>	<i>Gazdagságszám</i>	<i>Ország összes SFH-ja (€)</i>	<i>1 gazdaságra jutó</i>	
				<i>EUME (€)</i>	<i>Összeg</i>
0–10	Románia	3 931 350	3 789 710	0,96	1 156,77
	Bulgária	493 130	1 061 280	2,15	2 582,56
	Litvánia	230 270	567 650	2,47	2 958,18
	Lettország	107 750	331 000	3,07	3 686,31
	Magyarország	626 320	2 032 630	3,25	3 894,42
	Lengyelország	2 390 960	8 672 790	3,63	4 352,79
	Málta	11 020	53 650	4,87	5 842,11
	Szlovénia	75 340	444 160	5,90	7 074,49
	Portugália	275 080	1 804 380	6,56	7 871,37
	Görögország	860 150	6 165 660	7,17	8 601,75
	Szlovákia	68 990	496 900	7,20	8 840,00
	Észtország	23 340	178 300	7,64	9 167,10
	Ciprus	40 120	320 670	7,99	9 591,33
	10,1–20	Olaszország	1 679 440	25 000 030	14,89
Ausztria		165 420	2 767 090	16,73	20 073,20
Írország		128 240	2 485 990	19,39	23 262,54
20,1–50	Spanyolország	1 043 910	21 542 430	20,64	24 763,55
	Finnország	68 230	1 649 880	24,18	29 017,38
	Svédország	72 610	1 793 410	24,70	29 639,06
	Egyesült Királyság	299 830	9 399 990	31,35	37 621,28
	Csehország	39 400	1 623 670	41,21	49 451,88
	Németország	370 480	18 328 630	49,47	59 367,19
50,1–100	Luxemburg	2 300	119 160	51,81	62 170,43
	Franciaország	527 350	28 258 350	53,59	64 302,68
	Belgium	48 010	3 374 550	70,29	84 346,18
	Dánia	44 620	3 576 170	80,15	96 176,69
100,1–	Hollandia	76 740	8 537 800	111,26	133 507,43
<i>Összesen</i>	<i>EU-27</i>	<i>13 700 400</i>	<i>155 528 910</i>	<i>11,35</i>	<i>13 622,57</i>

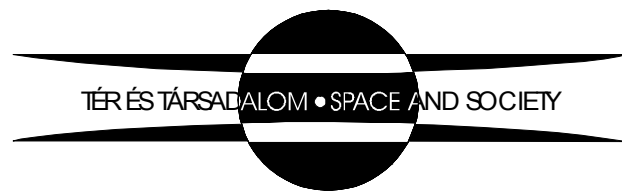
Forrás: Eurostat adatok alapján a szerző összeállítása.

5. TÁBLÁZAT

A gazdaságok megoszlása a bruttó termelési érték alapján (2007)

Bruttó termelési érték (e Ft)	Összes gazdaság		Gazdasági szervezetek		Egyéni gazdaságok	
	száma	%	száma	%	száma	%
– 600	533 015	85,14	1 036	13,99	531 979	85,99
601 –1 500	47 866	7,65	779	10,52	47 087	7,61
1 501 – 3 000	20 459	3,27	711	9,60	19 748	3,19
3 001 – 9 500	16 824	2,69	1 313	17,73	15 511	2,51
9 501 – 13 000	2 250	0,36	398	5,37	1 852	0,30
13 001 – 30 000	3 165	0,51	1 030	13,91	2 135	0,35
30 001 – 70 000	1 121	0,18	827	11,17	294	0,05
70 001 – 150 000	626	0,10	590	7,97	36	0,01
150 001 – 500 000	565	0,09	561	7,58	4	0,00
500 001 –	165	0,03	160	2,16	5	0,00
<i>Összesen</i>	<i>626 056</i>	<i>100,00</i>	<i>7 405</i>	<i>100,00</i>	<i>618 651</i>	<i>100,00</i>

Forrás: Magyarország mezőgazdasága, 2007. KSH. (2008).

TÉR ÉS TÁRSADALOM • SPACE AND SOCIETY